

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1913>

Volume 6 Issue 8, p. 833-851, October 2013

KUR'ÂN-I KERÎM'DE 'BEŞ VAKİT NAMAZ'*

"THE FIVE DAILY PRAYERS" IN THE QUR'AN

Doç. Dr. Cüneyt EREN

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim dalı

Abstract

Which is the basis of religion prayer five times a day was prescribed to Muslims. It symbolizes all the creatures worship prayer. Prayer was prescribed at the 23-year period of Mecca and Medina from general to specific. The times are referred to in general terms in this aayah and are explained elsewhere in the Book, without defining precisely when those times start and end – that was explained in detail by the Messenger of Allah (peace and blessings of Allah be upon him). The Qur'aan does not contain details of all the rules. The Qur'aan mentions many rules, but it also tells us that the Sunnah is a source of evidence in which many rules are mentioned in detail that are not mentioned in the Qur'aan. What Allaah mentioned about the times of the prayers in His Book is (interpretation of the meaning): "*Perform al-Salaah from mid-day till the darkness of the night and recite the Qur'aan in the early dawn...*" [al-Isra' 17:78]. Mujaahid reported from Ibn 'Abbaas: "*'Mid-day'* means when the sun has passed its zenith for salaah al-zuhr, and '*the darkness of the night'* means the beginning of the night, for salaah al-maghrib." It was also reported from Ibn 'Umar that mid-day meant the zenith... Allah says (inter pretation of the meaning): "*And perform al-salaah at the two ends of the day and in some parts of the night*" [Hood 11:114]. 'Amr reported from al-Hasan that '*the two ends of the day'* means fajr at the first end and zuhr and 'asr at the other; '*some parts of the night'* means

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

maghrib and 'isha'. So according to this opinion the aayah refers to all five prayers....

Key Words: Qur'ân, Qur'ânic Interpretation, the style of the Qur'an, prayer, five-time, sunnah, devotions/prayer

Öz

Namaz dinin direği mesabesinde olup varlık aleminin bütün ibadetlerini prototip olarak sembolize eder. Günde beş vakit olarak müslümanlara farz kılınmıştır. Bazıları Kur'ân'da namazın 'beş vakit' olarak farz kılındığına dair açık bir ibarenin bulunmamasından yola çıkarak bu uygulamanın Kur'ânî olmadığını iddia eder. Aslında bu varsayım Kur'ân'ın dil üslûb ve karakterini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Zira Kur'ân-ı Kerim ahkâmını bir takım genel metot ve küllî kaideler içinde takdim etmektedir. Bu üslubun hikmet boyutları içinde muhatabın durumu önemli bir yer tutar. Namaz emri de bu tür örneklerden biri olarak 23 yıllık Mekke ve Medine nüzul süreci içerisinde genelden özele doğru periyodik şekilde farz kılınmıştır.

Beş vakit namaz da bu zaviyeden Kur'ân-ı Kerîmin metninin kendine has doğası ile beş vakit namaza mücmel olarak ancak sarahate yakın bir şekilde işaret ederek farz kılınırken ehemmiyetine binaen ayrıca ameli Kur'an olan sahih sünnetle de vurgulanarak tescillenmiştir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s)'in sünneti Kur'ân-ı Kerim'in açıklayıcı tefsiri konumundadır.

'Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırmaya kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle sabah namazını kıl...'(İsrâ, 78), ayeti sabah, öğle ve ikinci namazına işaret etmektedir. İbn Abbas (r.a) da bu ayet hakkında şöyle der: "Ayet beş vakit namaza delalet eder, fazlasına ve noksanına değil. Gündüzün güneşin dönmesi, onun zeval vaktinden batıya doğru meyletmesi demektir ve bu vakit, öğle namazının vaktidir. Gündüz, öğle namazından sonra ikinci namazı gelir. Güneşin batışından hemen sonra ve ondan da bir müddet sonra ise akşam ve yatsı namazları kılınır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, tefsir, Kur'ân üslubu, namaz, beş vakit, sünnet, dua

Giriş

Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini yerine getirip yaşama ve kulluk sorumluluklarını temsil etme anlamındaki ibadet İslamî terminolojide çok geniş bir alana yayılmıştır. Müslüman için günah dışında bütün amelleri niyet şartıyla ibadete dönüşebilir. Hatta ibadetten maksad onun insanın bir fıtratı haline dönüşmesi denilebilir. Diğer bir ifadeyle günlük yaşantı ibadetin kendisi olmalıdır. Bu itibarla her anı Cenab-ı Hakk'ın indinde makbul ibadet halini alabilir.

İbadetin en azamı da varlık aleminin bütün ibadetlerini prototip olarak sembolize eden namazdır. Bu özelliği ile de kâinatın en eşref varlığı insana layık görülmüştür.

Yeni bir gün ile başlayan ve sanki bir çeşit doğum olan **Sabah namazı** yirmi dört saatlik dilimin ilk merhabasıdır. Kulluk adına verilen sözün mukaddimesi mesabesinde günle birlikte yeniden doğuştur. Sonra topraktan başını çıkarmış nazenin çiçekler gibi adı ile müsemâmâ/adlandırılan zuhur edercesine **öğle/zuhur namazı** kıvama ve yolculuğa işaret eder. Güneş, günün yorgunluğunu renginin sararması ile gösterir öğle vaktinde. Ardından bu sarılık daha da artmaya başlar. Ve gökyüzünden başlayan ve varlık âlemine hükmeden hüznün rengini oluşturur. Ne kadar çabalarsa çabalasın avuçları arasından kayıp giden gençliği ve ardından gelen yaşlılığı anımsatır insana. İşte asrın fenaya inkılabına da bir çeşit işaret eden **ikindi**, guruba yolculuğun bir diğer adıdır. Gündüzünde elinde sandığı ve adeta hükmettiğine inandığı zamanın hayal saatler içinde birden maziye dönüşmesi, yok olmaya mahkûmiyet, sona eriş ve haşre yelken açan **akşam** ve herc-ü merc bir günün sonunda hesabın devşirildiği dönem, ışıkların söndüğü, saltanatların yok olduğu anlar, insan ömrü gibi berzahi iklimin diğer bir adı ona **yatsı namazı** çıkar karşımıza. ¹

1. Kur'ân'ın Ahkâm Üslûbu ve Sünnetin Teşrî Hücciyeti

Kur'ân'da namazın 'beş vakit' olarak farz kılındığına dair açık bir ibarenin bulunmamasından yola çıkarak beş vakit namazın Kur'ânî olmadığı anlayış ve çıkarımı Kur'ân'ın dil üslûb ve karakterini bilmemek demektir. Zira Kur'ân-ı Kerim ahkâmını bir takım genel metot ve küllî kaideler içinde takdim etmektedir. Nitekim dinin özellikle ibadet ve muamelata bakan büyük bir kısmı sünnet yorumuyla şekillenmiştir. İmam Nevevî (ö. 676/1277) bu hususta; "Muhakkak ki bizim dinimiz Kitab-ı Aziz ve rivayet olunan sünnetler üzerine bina edilmiştir. Fikhî ahkâmın birçoğu sünnetlerle yapılmıştır. Furuatla ilgili âyetlerin pek çoğu mücmel olup, açıklamaları muhkemattan olan sünnetlerdedir." der.²

Kur'ân'da yer alan nasların bazı hususiyetleri vardır. **Birincisi:** net olarak belirlenmiş, kesinliği şüphe götürmez hükümlerdir: Namaz kılma, oruç tutma, zekât verme vb. ibadetlerin farzıyeti ile şarap, leş, kan, domuz eti vb. şeylerin yenilmesinin haram olması bu neviden sayılır. Sünnetin bu tür hükümlere herhangi bir açıklama veya yorum getirme ihtiyacı yoktur. Belki bu hükümleri destekler mahiyette teşvik

¹ Bu hakikat pek çok İslâm âliminin eserlerinde ifade edilmiştir. Örnek verecek olursak: 'Evet, her bir namazın vakti, mühim bir inkılâp başı olduğu gibi, azim bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsânât-ı külliye-i İlahiyenin birer mâkesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelâl'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve tazim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnuna karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir. (Bkz. Said Nursi, *Sözler*, İhlas Nur Neşriyat, Ankara, 2001, s. 40. Ayrıca bkz. aynı eser, *Dokuzuncu Söz*, s. 40-41.)

² Muhammed Cemâluddîn el-Kâsımî, *Mehâsinu't-Te'vîl*, Kahire, 1376/1957, III, 828.

edici ve vurgulayıcı beyanda bulunabilir. **İkincisi:** Kur'an-ı Kerim'in, farzietini bildirip tatbik keyfiyetini Resûlüne bırakmış olduğu hükümler: Bu çeşit hükümler daha çok kapalı ifadelerle gelmiş olduğundan sünnet bu noktada sadece tavzih rolü oynar. (Bir manaya delâleti açık olmayan, maksadın kesin olarak anlaşılması için açıklanması gereken ifadelere ad olan) mücmel örneğinde olduğu gibi sünnetin açıklaması olmaksızın namazın vakitleri, şartları, erkânı, farzları ve adabı ve yine orucun, haccın ve zekâtın şekli, hangi maldan ne kadar verileceği gibi ayrıntılar anlaşılamazdı. Hatta bu babtan olmak üzere tâbi'nin büyük âlimi Mekhûl (ö.113/731) "Sünnet Kur'ân'a kâdi'dir." yani Kur'ân sünnetin açıklamasına ihtiyaç duyar demiştir.³

Kur'ân'da yer alan ve herhangi bir şekilde hasredilmeyen müsemâmaların tamamına şâmil olan lafızlara ad olan umum ve âmm/genel nasların tahsis (özelleştirme) edilerek keyfiyetini, çoğu ahad olan hadisler açıklamaktadır. Yani onun izahı olmadan o ayetlerin anlaşılması mümkün olamaz. Vücub/yapılması kesin bir dille istenen terkinde ceza gerektiren emirler, nedb/yapılması teşvik edilen terkinde ceza gerektirmeyen emirler, irşad/dinin iyilik ve güzelliklerinin insanlara ulaştırılması şeklindeki emir çeşitleri, nehy/yapılması kesin bir dille yasaklanan ve yapıldığı takdirde ceza gerektiren olumsuz talepler, neveleri, hak ve hadleri, mahlûkatın yekdiğerlerine karşı lazım gelen hükümleri ve emsali âyetlerin ahkâmı bu cümledendir. Allah'ın Resûlünden bir nass olmadıkça yahut ümmetini onun tefsirine irşad edecek bir delâlet vârid olmadıkça, bu hususlarda hiç kimsenin söz söylemesi caiz olamaz.⁴

İslâm'ın temel beş rüknü, esâsı ve şartı olarak adlandırdığımız; şehâdet, namaz, hac, oruç ve zekat gibi ibâdetlerde sünnetin açıklaması ve uygulaması çok önemlidir. Her ne kadar Kur'ân'da bunlar ifade edilse de bunların tatbiki konusunda Resûlullah'ın söz, davranış ve tavırları vazgeçilmezdir. Yoksa peygamberliğin bir hikmeti kalmaz. Onun görevi sadece vahiy alıp insanlara ulaştırma değildir. Aynı zamanda kendisine tabi olmada vardır. Kendisine tabi olunmadıktan sonra Peygamber'in ve Peygamber sevgisinin pek önemi kalmamaktadır. İnsan sevdiğinin yolundan gider ve ona benzemeye çalışır. Ayrıca muamelattan/insanların toplumsal davranışlarını düzenleyen hükümler sayılan hudud'un detayları hadisler olmaksızın anlaşılabilir. İşte bütün bu ayrıntıları bize açıklayan (delâlet ettiği efrattan herhangi birini ifade eden has lafız) mutlak lafızları (delâlet ettiği efrattan herhangi birine şâmil olmayıp bunlardan muayyen birini veya bir çeşidini ifade eden) takyid edici sünnettir.

İmanın esasları içinde Allah'a iman ile Resûlüne iman eş değer mütalââ edilmektedir. Onun adı kelime-i şehadette Allah'ın adı ile peş peşe anılmakta olup, ayrılmaz iki bütün mesabesindedir. Bu meyanda Kur'ân-ı Kerim'de Allahu Teâlâ şöyle

³ İbn Abdilber Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh (ö. 463), *Câmiu'l-Beyân Camiu'l-Beyani'l-İlm ve Fadlihi*, Kahire 1975, II, 234; Şatibi Ebû İshak (ö. 1388), *el-Muvafakat*, (trc. Mehmet Erdoğan, *el-Muvafakat İslâmi İlimler Metodolojisi*,) İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, IV, 19.

⁴ Bkz. Taberi, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir) Müessesetu'r-Risâle, I. Bsk. 1420, I, 74.

buyurmaktadır: *“Kim Resûlullah'a itaat ederse Allah'a itâat etmiş olur. Kim itaatten yüz çevirirse aldırma, zaten seni üzerlerine bekçi göndermedik ki!”* ⁵ Dikkat edilirse Allahu Teâlâ'nın mü'minlerden Resûlüne itaat etmelerini emretmesinden kıyas yoluyla şu çıkmalıdır; itaat edilmesi farz kılınan bir kimsenin sözleri de itaat edenler tarafından tutulmalıdır; Ona karşı gelmek isyan sayılmalıdır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in sünneti ittiba edilmesi farz olan hükümlerdir. Bu mevzu ile ilgili âyetlerden bazıları şunlardır: وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا - *“Biz hiçbir peygamberi, Allah'ın izni ile kendisine itaat olunmaktan başka bir gaye ile göndermedik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah'tan af dileseler, sen de Resûl olarak onların affedilmelerini isteseydin, elbette Allah'ı Tevâb ve Rahim: tevbeleri kabul eden, pek merhametli bulurlardı.”*⁶

“Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûlüne ve sizden olan ulülemre de itaat edin.” ⁷

“(...) Resûl size ne verirse onu alın, o sizi neyden menederse onu terkediniz. Allah'a karşı gelmekten sakının. Muhakkak ki, Allah'ın cezası pek çetindir.” ⁸

Müteaddit âyetlerde Resûlullâh'a (s.a.s) itâatin Allah'a itâat olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu itâat onun sünnetine itaatten başka bir şey olamayacağı açıktır.

“Kim Resûlullah'a itaat ederse Allah'a itâat etmiş olur.” ⁹

“Ey Resûlüm de ki: 'Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.' Allah çok merhametli ve bağışlayıcıdır. De ki: 'Allah'a ve Resûlullah'a itâat ediniz!’ ¹⁰

Kur'ân-ı Kerîm'in müteaddit âyetlerinde zikrolunan birbirlerinden ayrılmaz Kitap ve hikmet tabirleri “vav” harfinin tegayür gerektirmesi hükmüyle cumhura göre Kur'ân ve onun pratikte öğretimi olan sünnettir: ¹¹

⁵ Nisa 80.

⁶ Nisa 64.

⁷ Nisa 59.

⁸ Haşr 7.

⁹ Nisa, 80.

¹⁰ Âl-i İmran 31-32.

¹¹ Kur'ân'da yer alan “Hikmet” kelimesi; adalet, ilim, nübüvvet, Kur'ân, İncil, nâsih-mensûh, muhkem-müteşâbih ve mücmel-mufassal, manalarına gelmektedir. Ancak “kitap” yani Kur'ân kelimesinin hemen ardından zikredilen “hikmet” kelimesinin sünnet anlamına geldiği hususunda ulema nezdinde görüş

وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مِّم لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ -“Nitekim size âyetlerimizi okuması, sizi tertemiz hale getirmesi, size Kitap ve hikmeti ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik.”¹²

وَأَذْكُرَنَّ مَا بُنِيَ فِي بُيُوتِكُمْ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا -“Evlerinizde okunan Allah’ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın.”¹³ âyetinde sözü edilen hikmet Nebî (s.a.s)’ın sünnetidir. Bu ayette geçen hikmetin ‘sünnet’ olması keyfiyeti açıktır; zira âyetin doğrudan muhatapları ezvac-ı tahirattır. Çünkü Kur’ân ve sünnette insanlar için hayat, mutluluk, âdap ve ahlakın en doğru olanı vardır.¹⁴

Allahu Teâlâ yukarıdaki âyetlerde olduğu gibi Hz. Peygamberin Kur’ân’ı ve hikmeti öğrettiğini ifade etmektedir. Hikmet aslında ilim ve amelde sağlamlık, diğer bir deyişle sözde ve işte isabet demektir. Hikmetin ne olduğu hususunda değişik görüşler beyan edilmiş olsa bile bunların içinde en kuvvetli olanı hikmetin ‘sünnet’ olduğu görüşüdür. Elmalılı “hikmet” ile ilgili olarak; “hem size bütün filozoflara ders verecek kitap ve hikmet öğretiyor, okuma-yazma bilmezken size kitap ve yazı belletiyor. Her türlü hikmeti içine alan hukuk ilmi ve şartlarını, kanun koymadaki hikmeti, yüksek ahlâkı, toplumun sırlarını, insanlığın menfaatini, dünya ve âhîret ilmini, kâinat nizamında geçerli ve hükümlen olan kanunları ve ilâhî sünnetin sonucunu, bunların tatbik ve uygulama şeklini sözlü ve fiilî sünneti ile öğretiyor. Kitap, İslâmiyetin zahir durumlarına, hikmet de onun güzelliklerine ve Allah bilgilerine, sırlarına, hedeflerine ve faydalarına işaretir” der.¹⁵

Âyetin muhtemel olan her iki tefsiri de Hz. Peygambere itaatin gerekliliğini isbat için yeterdir. Kur’ân’ı ve sünneti veya İslâmiyetin gizli kalmış olan bilgi ve sırlarını, hedeflerini, güzelliklerini öğreten Hz. Peygambere itaat elbette farz olmalıdır.

Hz. Peygamberin bütün tasarrufunun hak, doğru ve vahiy ile teyid edilmiş olduğu gerçeği ile birlikte sünnet bütünüünün taksimatı içinde yer alan tasnifte farz, vacip veya haram olarak bağlayıcı olanlarının bulunduğu da erbabınca bilinmektedir. İşte Hz. Peygamber (s.a.s)’e teşrî hakkı veren âyetler bir genelleme ile ona itâati emrederken bir yönüyle de onun helal ve haram koyma yetkisinin olduğunu da işaret etmektedir. Bu meydana gelen âyetlerden bazıları şunlardır: قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ -“Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah’a da, âhîret gününe de iman etmeyen, Allah’ın ve Resûlünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din olarak benimsemeyen kimselerle, zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın.”¹⁶

birliği bulunmaktadır. Bkz. Râgib el-İsfahani (ö. 502), *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur’ân*, Mısır, 1980, Mısır, 1980, s. 249,

¹² Bakara 151.

¹³ Ahzab 34.

¹⁴ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi, *el-Câmi li Ahkâmî'l-Kur’ân*, Beyrut. ts. XIV, 119.

¹⁵ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, (sad. İsmail Karaçam vd.) Azim Dağıtım, İstanbul, ts., I, 444.

¹⁶ Tevbe 29.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوتًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَجُلُّ هُمْ الطَّيِّبَاتِ - وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı Peygambere tabi olurlar. O Peygamber ki, kendilerine meşru şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar. Kendilerine güzel ve hoş şeyleri mübah, murdar şeyleri ise haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar.¹⁷

Bu hadislerden birisinin meali şöyledir: "Bana, Kur'ân-ı Kerim ve onun bir misli (hüccet olmada eş değer bir benzeri) daha verilmiştir. Karnı tok vaziyette koltuğunda oturarak, 'sadece şu Kur'ân'a sarılınız; içinde helal olarak gördüğünüz şeyleri helal sayın, haram olarak gördüğünüzü de haram kabul edin' diyecek bazı kimselerin gelmesi yakınlaşmıştır. Şüphesiz Allah Resûlünün haram kıldığı şey, Allah'ın haram kılması demektir."¹⁸ Aynı muhtevaya sahip bir başka hadis de Mikdâm b. Ma'dîkerib (r.a) tarafından rivayet edilmiştir.¹⁹

Büyük tefsir âlimi İmam Kurtubi (ö. 671/1273) bu hadislerin anlaşılmasıyla ilgili bir iki ihtimali sıralar: "Bana Kur'ân ve benzeri verildi "sözünün iki anlamı vardır. İlki okunan zahiri vahiy (yani Kur'an), ikincisi, okunmayan gizli vahiy yani sünnet. Diğer bir ihtimal ise, Kur'ân okunan zahiri vahiy ve onun benzeri hükmünde kitapta bulunanları açıklama izni. Dolayısıyla Kur'ân'ın emirlerine uymak nasıl vacip ise sünnetin emirlerine de uymak vaciptir, sonucuna ulaşır.²⁰

Sünnetin hücciyetine işaret eden benzeri hadisler oldukça fazladır. Resûlullah (s.a.s), Kur'an ve sünnetin ehemmiyetini beraberce vurguladığı bir hadislerinde, "Size Allah'ın kitabı ve Resûlünün sünneti olmak üzere iki şey bıraktım. Onlara sıkı sıkı sarıldığınız müddetçe ebediyyen sapıklığa düşmezsiniz" buyurur.²¹ Aynı mealde bir başka hadisi de biraz daha uzunca Yezid b. Erkam (r.a) naklediyor: "Hz. Peygamber (s.a.s) buyurdular ki: "Size, uyduğunuz takdirde benden sonra asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyüktür. İlki, Allah'ın Kitabı'dır. Semâdan arza uzatılmış bir ip durumundadır. (Diğeri de) kendi neslim, Ehl-i Beytim'dir. Bu iki şey, cennette Kevser havuzunun başında bana gelip (hakkınızda bilgi verinceye kadar) birbirlerinden ayrılmayacaklardır. Öyleyse bunlar hakkında, arımdan bana nasıl bir halef olacağınızı siz düşünün."²²

¹⁷ Araf 157.

¹⁸ İmam Ahmed b. Hanbel (ö. 241), *Müsnedü'l-Ahmed b. Hanbel*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir vd.) Dâru'l-Hadis, Kahire, 1995, IV,130-133, Tirmizi Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö. 279), *el-Câmiu'l-Kebîr*, (Thk. Beşşar Awwâd Ma'ruf), Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, Beyrut, 1996, Kitabu'l-ilm, 2660 nolu hadis.

¹⁹ Ebu Dâvud Süleyman el-İmam el-Hâfiz (ö. 275), *Sünenu Ebî Dâvud*, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, ts., Bâbun fî Lüzûmi's-Sünneh, IV, 200, (4604 nolu hadis); Tirmizî, *a.g.e.*, İlm, 2666 nolu hadis.

²⁰ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I, 38, Beyrut, ts.

²¹ Hâkim Ebu Abdillâh en-Neysâbüri, *el-Mustedrâk*, Haydarâbâd, 1335, I, 93.

²² Tirmizî, *a.g.e.*, Menâkıb, 3790.

2. Kur'ân Üslûbu İçinde Namaz Vakitlerine İşaretler

Kur'ân metninin kendine has bir doğası vardır. Mükelleften talep edilen şeyi farklı beyân üslûbu ile arz eder. Bu üslubun hikmet boyutları içinde muhatabın durumu önemli bir yer tutar. Namaz emri de bu tür örneklerden biri olarak 23 yıllık Mekke ve Medine nüzul süreci içerisinde genelden özele doğru periyodik şekilde farz kılınmıştır. İçerdiği üslup dili de kendi nüzul zamanının şartlarını yansıtmaktadır. Örneğin beş vakit namaz hicretten bir buçuk yıl kadar önce Miraç gecesinde farz kılınmadan önce²³ sabah, akşam ve gece namazı olmak üzere **üç vakit** kılınan namaza,

²³ Konuyla ilgili Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivâyete göre şöyle buyurulmaktadır: "Hz. Peygamber (s.a.s)'e İsrâ gecesini, namaz elli vakit olarak farz kılındı. Sonra azaltıldı ve beş vakte düşürüldü. Sonra şöyle seslenildi: Ey Muhammed, şüphesiz bizim nezdimizdeki söz bir değişikliğe uğramaz. Senin için bu beş vakit namaz, elli vakit namazın karşılığıdır. (Ebu'l-Huseyin Muslim b. Haccâc el-Kuşeyri en-Nisâbüri, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Cil, Beyrut, I, 99; Ebu Nuaym Ahmed el-Isbehâni (ö. 430), *el-Musnedu'l-Mustehrac ala Sahîhi Muslim*, (thk. Muhammed Hasan İsmail eş-Şâfiî) Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417, I, 228; Ali b. Belbân el-Fârîsi, *el-İhsân fî Takribi Sahîhi İbn Hibbân*, Müessesetu'r-Risâle Beyrut, 1408, I, 240) İçinde 'namazın elli vakitten beş vakte indirilmesi' olayını da içeren Mi'râc hadisesi, cumhurun tercihi ile rûh mea'l-cesed ile vukû bulmuş olup, başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok hadis kitabında da sahih senedle nakledilmiştir. İçerdiği hadiseler Arapça dil mantığı ile hakikî ve mecâzi olarak hamledilebilir. Diğer bir tabirle rivayetin sahih olması ele aldığı mevzuların lafzî kabulünü gerektirmez. Bu rivayette de bahsi geçen 'namazın elli vakitten beş vakte indirilmesi' hadisesi hakikî olarak anlaşılabilmesi gibi 'kılınan beş vakit namazın elli vakit değerinde' olduğunu bildirmek için söylenmiş mecâzi bir ifade olması da muhtemel, hatta tercihe şâyandır. (Hadiseyi hakikî olarak kabul etmemiz durumunda Ahmed Tahir Dayhan kardeşimizin yorumuyla şöyle bir tevîl yapmak uygundur diyebilirim: Hz. Musa (a.s.), Efendimize henüz kesinleşmemiş olan bir konuda Allah Teâlâ'nın muradına uygun şekilde tavsiyede bulunmuş ve tahfif istemesi konusunda teşvik etmiştir. Bu bir olay üzerine âyet inmesi gibi bir şeydir. O olay olmasa da o âyet inecekti. 50 vaktin 5 vakte inmesi, Kur'ân âyetlerine ters bir durum arzemediği gibi Allah'ın muradına da uygundur. Zaten (rivâyete göre) emir kesinleşince, Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Musa'nın "daha da indir" tavsiyesine rağmen bir daha münacaat etmemiştir. Bunu anlatan Nesai rivâyeti şöyledir: (İbrahim Cânân, *Hadis Ansiklopedisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1988, no. 5569): "Resulullah (s.a.s), beş vakit namazla gönderilince, Hz. Musa aleyhisselam kendisine: "Rabbine dön! Daha da azaltmasını talep et. Çünkü, Benî İsrail'e iki namaz farz etmişti, onları kılmadılar!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Rabbime tekrar dönüp daha da hafifletmesini istedim. Rabb Teala şu cevabı verdi: "Semavat ve arzı yarattığım zaman ben sana ve ümmetine elli vakit namaz yazmıştım. Öyleyse elli olan beştir. Sen ve ümmetin bunları kılın!" Böylece anladım ki, bu beş vakit namaz Rabbim Teala'dan kesin bir emirdir. Hemen Hz. Musa'ya döndüm. O yine "Dön!" dedi. Fakat ben, artık geri dönmedim")

İşaret edilen şeyin de namazın ehemmiyeti ve mümin için potansiyel bir mirac olduğu olsa gerektir. Yani her namaz mümini mirac ufkuna taşır. Hakkı verildiği takdirde her rüknü hadiste geçen merhaleler gibi sahibini derece derece yükseltir. Her tabakada ayrı bir buud ile karşılaşır. Namaz esnasında öyle bir ufka yükselebilir ki; neredeyse kader kaleminin cızırtısını işitebilir. Bu kabilden olmak üzere örneğin ikinci kat semada Hz. İsa (a.s) ile karşılaşabilir. Bir başka katta da Hz. Musa (a.s) ile mülâki olabilir. (Bunları şöyle izah edebiliriz; her sema tabakası farklı bir ismin tecellî alanıdır; her bir semada bir isim, bir ünvan-ı İlahî hâkimdir. Her bir semâ ayrı bir âlemin damı, aynı zamanda rubûbiyet için de bir arştır. Bu tecellî alanlarında da her ismi temsil eden bir peygamber vardır. Meselâ; kelâm sıfatı, Mutekellim-i Ezeli olan Rabbimizin bir sema tabakasındaki sıfatıdır. Buranın mümessili de Kelimullah ünvanıyla anılan Hazreti Musa'dır. Başka bir tabakada Allah'ın Kadîr isminin tecellîsi hâkimdir. Buranın temsilcisi de Allah'ın izniyle ölüleri diriltten, anadan doğma körü tedavi eden Hazreti İsa'dır. Bu farklı tabakalarda içiçe bulunan esmânın tecellîleri birbirine yardım eder ve birbirini destekler yani herbiri diğer bir isimle alâkalıdır. Kısacası, Sultan-ı Ezeli'nin her tabakada manevî bir tahtı vardır ve bu tabakalardaki isimlerin de üstünde O Sultanlar Sultanı'nın bir ism-i âzâmı vardır. Efendimiz de nübüvveti umumî olduğundan her ismin

ardından gelen süreçte de **beş vakit** namazın bütün vakitlerine delaleten işaret edilmiştir. Ancak Kur'ân'ın 'beş vakit' ibaresini sarahaten zikretmemesinin bir hikmeti de bazen cem etmek suretiyle beş vaktin üç vakit içinde kılınabileceğinden olsa gerektir. Şayet Kur'ân-ı Kerîm 'beş vakit' kaydını düşmüş olsaydı bu durumda ruhsat olarak verilen cem etmek mümkün olamayacaktı.

Kur'ân-ı Kerîm namazın farzietini öncelikle *إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا* 'Şüphesiz namaz, müminlere, vakitle belirlenmiş olarak farz kılınmıştır'²⁴ emriyle kaydederken vakit ve keyfiyetine ait tafsilatını ayet ve hadislerle belirlemiştir. Kur'ân, rükû, secde ve kıraat gibi namazın bazı şartlarını ansa da, namazın nasıl ve kaç rekât kılınacağını açıklamaz. Bütün bunlar, Efendimiz'in uygulamasıyla, Sünnet'le sabittir ve Efendimiz (s.a.s), "Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsunuz, siz de öyle kılın!" buyurmuşlardır.²⁵ Zira Kur'ân ve sünnet birbirlerini tamamlayan bir bütünü iki ayrılmaz parçalarıdır. Bunlardan Kur'ân; usûlde kendisine müracaat edilen birinci, sünnet de onu izah eden, tatbik keyfiyetini öğreten ikinci kaynaktır. Tarih boyunca gönderilmiş olan peygamberlerin en önemli vazifeleri Allah'ın insanlara iletmiş mesajı

âzamına muttali olduğu gibi bu ism-i âzama da mazhardır. İşte Allah-u Teâlâ, Mirac'ta Efendimize bu tabakanın peygamberi şu demiş ve hepsiyle teker teker görüştürmüştür. Bu seyahatte bir seyr-ü sülûk, bir urûc vardır. Efendimiz de bu seyahatinde Sidretü'l Müntehâ'ya, Kâb-ı Kavseyn'e kadar esmânın çeşitli mertebelerinde gözüne, kulağına ilişen âyât-ı Rabbâniye'yi ve Rabbimizin harika sanatlarını işitmiş ve görmüştür. "Ken- disine bahşedilen Mirac yolculuğu boyunca zahîrî ve batnî duygularını, zerrelere sistem lere kadar bütün kâinat üzerinde işlettirmiş ve marifet-i kübrâyı elde etmiştir." (Bkz. Fethullah Gülen, *Gökler Ötesine Seyahat*, <http://www.ilahi.org/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=116692>)

Diğer bir tabirle hadiste ifade buyurulan detaylar dünya hayatında devamlı yükseliş içinde olan Efendimiz (s.a.s)'in ulaşılabilecek makamların ötesine ulaşması ve his dünyasının eriştiği inkişafın örneklendirilmesi, diyk-i elfaz ile dillendirilmesi kabilinden olsa gerektir. (Bediüzzaman Mirac hakikati hakkında: "Zât-ı Ahmediye (aleyhissâlatü vesselam)'in merâtib-i kemâlâtta seyr-ü sülûkünden ibarettir" ve bu seyr-i ilallah çizgisindeki seyahatinde "yetmiş bin perde tâbir olunan berzah-ı esmâ ve tecellî-i sıfat ve e'fal ve tabakât-ı mevcudâtın arkasına kadar kat'-ı merâtib etmiştir", der. (Bkz. 31. Söz, *Sözler*, İhlas Nur Neşriyat, Ankara 2001, s. 559-585) Zikredilen detaylar da yukarıda temas ettiğimiz üzere Efendimizin iç dünyası adına duygularının aktarılması nevinden olsa gerektir. Zira Mirac beşeriyetin en son sınırını daha da ötesinde mekânın lâ mekan sayıldığı zamanın olmadığı sonsuzluk başlıyordu. Kur'ânî ifadeyle "imkânla-vücut" arası mânâsına "kâb-ı kavseyni ev ednâ" daydı, oraya ait ahkâma tâbi olmuştu ve oraya ait ahkâmı dillendiriyordu artık.

Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451) de "elli vakit" meselesi ile ilgili olarak farklı bir tevcih olarak şunu zikretmektedir: Cenab-ı Hakkın ümmet-i Muhammed'e elli vakit namazı farz kılmuş olduğu Levh-i Mahfuz'da mevcuttu. Bunu Peygamber Efendimiz (a.s.m.) bilfiil elli vakit kılınacak şekilde te'vil etti. Daha sonra Rabbine müracaatı esnasında Cenab-ı Hak kendisine bu elli vaktin amel bakımından değil de, sevap cihetinden olduğunu bildirdi. Beş vakitte elli vaktin sevabını elde etmenin şartı da, namazın tadil-i erkâna uyararak, huşû içinde kılınması hâlinindedir. (Bedrüddin el-Aynî, *Umdetü'l-Karî Şerhu Sahihî'l-Buharî, İhyâü't-Türasi'l-Arabî*, Beyrut, IV, 48)

²⁴ Nisa, 103.

²⁵ Buharî, "Salât", 70; Müslim, "Nikâh", 5; bkz. Ünal Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî*, Defne Yayınları, İzmir, 2006, s. 632.

sünnetle de vurgulanarak tescillenmiştir. ³² Bununla birlikte Kur'ân beş vakit namaza üslûbu gereği mücmel olarak ancak sarahate yakın bir şekilde iştaret de etmektedir.

³² Kur'ân-ı Kerîm'de mücmel olarak temas edilen namazın vakit ve mahiyetleri hakkında Hz. Peygamber (s.a.s)'den sahih kanalla nakledilen hadis-i şeriflerden bazıları için bkz:

a) عن أبي هريرة رضي الله عنه أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرْتِهِ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ دَرْتِهِ شَيْءٌ، قَالَ: فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا) متفق عليه. Ebû Hüreyre (r.a) rivayetiyle Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurur: 'Bir kimsenin evinin önünden geçen nehirde günde beş defa yıkanan kimsede kir kalır mı?' Kendisini dinleyenler, 'Hiç kir kalmaz!' deyince: 'İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah bu beş vakit namazla günahları siler süpürür.' buyurmuşlardır. (Muhammed b. İsmail el-Buhari (ö. 256), *el-Câmiu's-Sahih*, Dâru's-Şa'b, el-Kâhire, 1407, I, 141; Ebû Abdillâh Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Musned el-İmam Ahmed b. Hanbel*, (thk. Şuayb el-Arnâvût) Müessesetu'r-Risâle Beyrut, 1421, XIV, 421; Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâi (ö. 303), *el-Müctebâ Mine's-Sünen*, Mektebu Matbuâtî'l-İslâmiyye Haleb, 1406, I, 231)

b) أخبرني عمرو بن محمد بن منصور العدل ، أنبا السري بن خزيمه ، أنبا عمرو بن عون الواسطي ، ثنا إسحاق بن يوسف ، ثنا العوام (الصلاة المكتوبة : رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم أنه قال بن حوشب ، عن عبد الله بن السائب ، عن أبي هريرة الصلاة المكتوبة 'Beş vakit namazın, iki namaz arasındaki küçük günahlara keffâret olduğu' ifade edilir. (Ebû Abdillâh Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Musned el-İmam Ahmed b. Hanbel*, a.g.e., XII, 30; Ebû Abdillâh el-Hâkim Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbüri, *el-Mustedrak ala's-Sahihayn*, (thk. Mustafa Abdulkadir Atâ') Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411, IV, 288)

c) الإمام مسلم في صحيحه: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْإِمَامُ مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ: - "Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki ramazan, aralarında geçen günahlara keffaret olur." (Ebû Abdillâh Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Musned el-İmam Ahmed b. Hanbel*, a.g.e., XIV, 333; et-Tebarâni Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (ö. 360), *Musnedu's-Şâmiyyin*, (thk. Hamdi b. Abdilmeccid es-Selefi) Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1405, I, 416; İbn Mâce Ebû Abdillâh (ö. 273) *Sunen İbn Mâce*, a.g.e., I, 196)

d) حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحَمِيدِيُّ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَحَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ رَاهُوَيْه، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ السَّقَطِيُّ، ثنا حَامِدُ بْنُ يُحْيَى الْبَلْخِيُّ، قَالُوا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ الْمَخْزُومِيُّ، حَدَّثَنِي ثَوْرُ بْنُ بَرِيدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ: «صَلِّ مَعِيَ» فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصُّبْحَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ، ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ حِينَ مَالَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ حِينَ كَانَ فِيهِ الْإِنْسَانُ مِثْلَهُ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ حِينَ وَجِبَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى الْعِشَاءَ قَبْلَ غَيْبِ الشَّفَقِ. ثُمَّ صَلَّى الْعَدَاةَ فَقَلَسَ، ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ حِينَ كَانَ فِيهِ الْإِنْسَانُ مِثْلَهُ، ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ حِينَ كَانَ فِيهِ الْإِنْسَانُ مِثْلِيهِ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ قَبْلَ غَيْبِ الشَّفَقِ، ثُمَّ صَلَّى الْعِشَاءَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: ثَلُثُ اللَّيْلِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: شَطْرُهُ "

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَيَانَ الْوَاسِطِيُّ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدُّورِيُّ وَاللُّفْظُ لِابْنِ سَيَانَ قَالَ نَا إِسْحَاقُ بْنُ يُوْسُفَ الْأَزْرَقِيُّ قَالَ نَا سُفْيَانُ عَنْ عِلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بَرِيدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ صَلَّى مَعَنَا هَذَيْنِ يَعْنِي الْيَوْمَيْنِ فَأَمَرَ بِإِلَّا حِينَ رَأَتْ الشَّمْسُ فَأَذَّنَ ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الظُّهْرَ ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ بَيْضَاءُ نَبِيَّةٌ ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ حِينَ غَابَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الْفَجْرَ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الثَّانِي أَمَرَ فَأَبْرَدَ بِالظُّهْرِ فَأَنْعَمَ (أن يُبْرِدَهَا ثُمَّ أَمَرَ فَأَقَامَ الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ آخِرَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ

Resûlullah (s.a.s.) buyurdular ki: 'Cibrîl (Cebrâil)

a) **Örneğin:** أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى عَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا 'Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar belli vakitlerde namaz kıl ve özellikle sabah namazını kıl.'³³, ayeti **sabah, öğle ve ikindi** namazına işaret etmektedir. Zira sabah namazının sarahaten zikredilmesi ile birlikte gündüzün güneşin tepeden batıya dönmesi öğle namazına, karanlığın bastırma vakti ise ikindi namazına delalet etmektedir.³⁴ Bu ayet, vakitleriyle beraber 5 vakit namaza işaret etmektedir. Gündüzün güneşin dönmesi, onun zeval vaktinden batıya doğru meyletmesi demektir ve bu vakit, öğle namazının vaktidir. Gündüz, öğle namazından sonra ikindi namazı gelir. Güneşin batışından hemen sonra ve ondan da bir müddet sonra ise akşam ve yatsı namazları kılınır.³⁵

b) فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يُقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى 'Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbinin yüceliğini ilan et, O'na hamdet. Gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da O'na ibâdet et ki, Allah'ın rızâsına eresin.'³⁶; ayetinde ise (قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ) '**güneşin doğmasından önce**' ifadesi **sabah namazına**; (قَبْلَ غُرُوبِهَا) '**batmasından önce**' ifadesi **ikinci namazına**; (مِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ) '**gecenin bazı vakitlerinde**' ifadesi **akşam ve yatsı namazlarına**; (أَطْرَافَ النَّهَارِ) '**gündüzün bazı taraflarında**' ifadesi de **öğle ve ikindi namazlarına** işaret etmektedir.

İbn Cerîr et-Taberi (ö. 310/923) bu ayetin tefsiri sadedinde şöyle der: "Ey Muhammed, kavminden seni yalanlayan kafirlerin "sen sihirbazsın" "sen delisin" "sen bir şairsin" şeklindeki sözlerine sabret. Güneş doğmadan önce Rabbine hamd ederek

bana, Ka'be'nin yanında iki gün imamlık yaptı. Bunlardan birincide öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadar kıldırdı (Yani, güneşin, gökyüzünde çıktığı en yüksek noktadan batıya doğru meyletmeye başladığı anda). Sonra, ikindiye her şey gölgesi kadar kıldırıldı. Sonra akşamı güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman kıldırıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca kıldırıldı. Sonra sabahı şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldırıldı. İkinci gün yine geldi ve bana imam oldu. Bu defa öğleyi, önceki günkü ikindinin vaktinde her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldırıldı. Sonra ikindiye, her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca kıldırıldı. Sonra akşamı, önceki vaktinde kıldırıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte biri gidince kıldırıldı. Sonra sabahı, yeryüzü ağarınca kıldırıldı.' Sonra Cibrîl (a.s.) bana yönelip: 'Ey Muhammed!' dedi: Bunlar senden önceki peygamberlerin (aleyhimisselâm) vaktidir (yani, Kâdı Ebu Bekir el-Arabî'nin açıklamasına göre, namaz vakitleriyle ilgili benzeri bir genişlik, bütün peygamberlere tanınmıştır). Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır!' dedi. (et-Tebarâni Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (ö. 360), *Musnedu's-Şâmiyyin*, a.g.e., IV,117; İbnu Battâl Ebu'l-Huseyn Abdulmelik (ö. 449), *Şerhu Sahîhu'l-Buhârî, Kitâbu's-Salât*, Mektebetu'r-Reşâd, Riyadh, 1423, II, 7)

³³ İsrâ, 78.

³⁴ Ayetin yorumu ile ilgili yapılan diğer bir tevcihte şöyledir: **Sabah namazının** sarahaten zikredilmesi ile birlikte güneşin tam tepe noktasından batıya kaymasına kadar **öğlen ve ikindi namazları**, güneşin batışından sabaha kadar da **akşam ve yatsı namazlarına** işaret eder. Ayrıca bkz. Güneşin batıya kaymasından kasıt **öğlen namazıdır**, öğlen namazı tam tepede iken kılınmayıp, batıya doğru meylettikten sonra ezan okunur ve öğlen namazı vakti ilan edilir, namaz kılınır. Gecenin karanlığına kadar ifadesinde ise hem gece vaktinden (**akşam namazı**) başlayarak, hem de gecenin karanlığına kadar (**yatsı namazı**) çıkar. Biz yine de buradan onların ifadesiyle sadece akşam namazını kabul edelim. Sabah namazı için açıklamaya gerek yok, zaten ayet olduğu gibi ismiyle emretmiştir. En asgari şekilde gayret etmemize rağmen 3 vakit buradan çıkmaktadır. **Sabah, öğlen ve akşam namazları**. (<http://www.islam-tr.net/tevhid/11998-kur-an-i-kerim-de-5-vakit-namaz.html>)

³⁵ Ünal Ali, a.g.e., s. 632.

³⁶ Tâ-Hâ, 130.

tesbih et. **Yani sabah namazını kıl.** Güneş batmadan önce de Rabbine hamd ederek tenzih et. **Yani ikindi namazını kıl.** Gecenin bir bölümünde de Rabbini tesbih et. **Yatsı namazını kıl.** Gündüzün taraflarında da Rabbini tesbih et. **Yani öğle ve akşam namazını kıl** ki böylece Rabbinin sana vereceği mükafatlardan memnun kalasın.³⁷

İbn Abbas (r.a) (ö. 68/687) da bu ayet hakkında şöyle der: "Ayet beş vakit namaza delalet eder, fazlasına ve noksanına değil. Buna göre İbn Abbas (r.a.): "Beş vakit namaz bu ayette mündemiçtir."Güneşin doğmasından evvel" ifadesi **sabah namazına**; "(Güneşin) batmasından evvel" ifadesi de **öğle ve ikindi namazına** delalet eder. Çünkü bu ikisi güneşin batmasından evveldir. "Ayetteki "gecenin bir kısım saatlerinde... tesbih et" ifadesi akşam ve en son olarak **yatsı namazını** içine alır. "Gündüzün" ifadesi de gündüzün iki tarafında olan **sabah ve akşam namazlarını** te'kid eden bir ifade olmuş olur. Bu tıpkı, "*Namazlara, bilhassa salat-ı vusta'ya devam edin*" (Bakara 238) ayetindeki "salat-ı vusta" ifadesi gibi (te'kidir)³⁸

Burada bir hususu özellikle zikretmek istiyorum; örnek sadedinde naklettiğimiz son iki ayet Kur'ân-ı Kerîm'in vermek istediği genel mesaj çerçevesinde ele alınacak olursa beş vakit namaza işaretinin ötesinde namazın bir müminin her anını kuşatması gerektiğine de delalet etmektedir. Zira ilk ayette geçen *لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ* - 'Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırincaya kadar ve ikinci ayetteki *قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ* - 'Güneşin doğmasından ve batmasından önce, gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da ifadeleri farz olan beş vaktin de ötesinde namazın hayatın her anına misafir olması, hatta onunla nasiplenebilmek için neredeyse fırsat kollanmasının lüzumu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle günlük yaşantı ibadetin kendisi olmalıdır. İbadet de insanın bir fıtratı haline dönüşmelidir. Zira mümin için edâ edilen her namaz ile bir sonraki arasındaki zaman dilimi onun için yeni bir iman kumpasıdır. Burada dikkat edilecek bir diğer husus da vaktinde edâ edilirse değerlendirilecek zaman dilimi ruhen başlamış olmasıdır. Bu aynı zamanda onun günlük yaşantısının alışılmışlarına karşı ülfetini dağıtmaya da vesile olacaktır. Haddizatında Müslüman için bu beş vakit zaman dilimi arasına eğreti olarak yerleştireceği mesleği, meşgalesi, mesuliyetleri vb. muamelatı da ibadet telakki edilir. Namaza göre tanzim edilen ve köşe taşları namaz olması gereken bu örnek hayat hakkında Kur'ân pek çok yerde '*Namaz kılındıktan sonra... Namaza kalktığınızda... Namaza durduğunuzda*' gibi faideleriyle bu espriye işaret etmektedir. Her konuda olduğu gibi bu hususta da Müslüman'a rehber Efendimiz (s.a.s)'in hayat-ı seniyyesidir. O'nun hayatı namaz eksenli ibadet kuşağıdır. Zira Efendimiz (s.a.s) işrak, duha, evvabin, vitr,

³⁷ et-Taberi Muhammed b. Cerîr, *Câmu'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir) Müessesetu'r-Risâle, I. Bsk. 1420, XVIII, 398.

³⁸ Fahrüddîn er-Râzi Ebû Abdillâh Muhammed, *Mefâtihu'l-Gayb, et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, Beyrut, 1420, XXI, 382; ayrıca bkz. ez-Zemahşeri Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl*, Dârul-Kutubî'l-Arabi, Beyrut, 1407, III, 96.

teheccüd, tahiyatul mescid, şükür, yağmursuzluk, hacet, küsuf, husuf ve daha niceleri gibi günün hemen hemen her vakti ile yaşanan hadiseleri namazla taçlandırmak için adeta bir fırsat haline dönüştürmüştür. Bu yönüyle ahiretin bir mezraası olan bu fâni hayatta günlük yaşantının her lahzasını en iktisatlı değerlendirme ve bu hayatı değerli akçeye çevirebilme adına her anı dua dua ibadet, her anı Allah ile irtibat, O (c.c)'na aid olma his ve istiş'arıdır. Bu yönüyle O (s.a.s) adeta namaz peygamberidir denilebilir.³⁹

Diğer taraftan bahsi geçen ayetlerde zikredilen vakitler, dünyanın her coğrafyasına ulaşarak Allah'ın mülkü olan yeryüzünde namazsız bir ân-ı seyyâlenin olmamasının gereğine işaretle birlikte bir çeşit hedef de tayin etmektedir, diyebiliriz. Vakıa, ihtilafı metâli (güneşin doğuş, yer ve vakitlerinin farklılığı) sebebiyle bu durum zaten tahakkuk etmektedir.

Yine *حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوَسْطَىٰ وَتُؤْمُوا بِاللَّهِ قَانِتِينَ* (vaktinde, eksiksiz ve dikkatli) kılınız' ayetinde⁴⁰ de **beş ayrı vakte** işaret vardır. Burada "salâvat" kelimesi namazın çoğulu olup namazlar anlamına gelir. Arapça çoğul üç ve daha fazla sayılar için geçerlidir. Yani ayet en az üç namaz ve ayrıca da orta namazı zikretmektedir. "Orta namaz" ifadesi en az üç adet olan namazlar ifadesinin ortasındaki namaz değildir. Zira gramer kaidesine göre 'orta namaz' ifadesini karşılayan matuf, üzerine atfedilen matuf aleyhten ayrı olup 'salâvat' ifadesinin içinde yer almaz. 'Orta namaz' ifadesi her iki yanındaki sayıların ortası olması gereken bir ifadedir. 'Salâvat' ifadesinin en az üç namaza işaret ettiğini farzederek 'orta namaz' ifadesi ile birlikte dört vakte tekabül eder ki, 'orta namaz' ifadesinin her iki yanında eşit sayı bulunmayacağından muallakta kalmış olur. Bu durumda 'Salâvat' (sabah, öğle, akşam ve yatsı olmak üzere) en az dört vakit namaza delalet etmiş olur. Orta namaz da bil mecburi ikindi namazı olup toplam beş vakittir.

Ayrıca Efendimiz (s.a.s)'den Hendek savaşında nakledilen şu rivayet orta namazın ikindi namazı olduğuna delalet etmektedir: *شغلونا عن الصلاة الوسطى صلاة العصر مأل الله قبورهم ويوتهم ناراً*

*Onlar, bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydukları gibi Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.*⁴¹ Bu durumda orta namazı ikindi namazı ise her iki tarafında olması gereken namazlarla günlük namaz sayısı beş vakte delalet etmek zorundadır.

c) Özellikle bunlar arasında Rum suresindeki aşağıdaki şu iki ayet beş vakit namaza serahaten işaret etmesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

³⁹ Diğer bir tabirle mümin, zamana hâkim olabilmenin imkânlarını araştırılmalı, kendisine bahşedilen bu fırsatın zerresi dahi heder edilmemeli ve onu, en iyi şekilde değerlendirme yoluna gidilmelidir. Zira her vaktin kendi sunduğu özel ikram, ziyafet, mükâfatı ve beraberinde her vaktin talep ettiği ayrı sorumluluk vardır.

⁴⁰ Bakara 238.

⁴¹ İbn Mâce Ebû Abdillâh (ö. 273) Sunen İbn Mâce, (thk. Muhammed Fuad Abdülbâki), Dâru İhyâi Kutubi'l-Arabiyye, I, 224; Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, (ö. 235) Musned İbn Ebî Şeybe, (thk. Adil b. Yusuf el-Azâzi vd.) Dâru'l-Vatan, Riyadh, 1997, I, 204.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

“Haydi, siz **akşama ve yatsıya** girerken, **sabaha** çıkarken Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın. Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur. **İkindi vaktinde de, öğleye girerken de**, O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın!”⁴²

Elmalılı bu ayetin tefsiri ile ilgili şöyle der: 'Burada beş vakit namaz saatleri özetlenmiştir ki, zamanın âhirete doğru akışını gösteren en önemli değişme anlamlarını takib eden bereketli saatlerdi. Önce makam, korkutma ve uyarma makamı olması itibariyle geceye doğru o zaman ki akşamlarsınız. Bu iki vakti içine alır. Birisi, güneşin batışını takib eden mağrib (yani birinci ışâ denilen) akşam namazı vakti ki, şafak denilen kızılık veya beyazlık kaybolana kadar. İkincisi, şafakın kaybolmasını takib eden son ışâ, yani yatsı namazı vakti fecre (imsak vaktine) kadar. Üçüncüsü ve o zaman ki sabahlarsınız. Fecr-i sadıktan, yani tan yerinin ağarmasından güneş doğana kadar. O ne güzel zaman ve ne güzel nimet!’⁴³

Sadece bu ayetin tek başına beş vakit namaza delalet ettiği hususunda ümmetin icmâsı bulunmaktadır. İmam-ı Maturîdi (ö. 333/944): “Eğer sahabe efendilerimiz bu ayetten beş vakit namaz kılmayı icmâ üzere ortaya koymasaydı, sonrakiler âyetin mânasını beş vakit tesbih çekme olarak anlayacaklardı, der.”⁴⁴

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz ayetlerden başka Nisa, 103; Nur, 36; Kaf, 39-40; Dehr, 25-26 ayetlerinde de **beş vakit namazın vakitlerine mücmel olarak** işaretler bulunmaktadır. Bu işaretler, Efendimizin bazen mübarek sözleri ve bazen de teorik uygulamaları ile beş vakit namaz ve vakitleri olarak beyan edilmiş, Müslümanlar tarafından da asırlardan beri mütevatir olarak uygulanmıştır.⁴⁵

⁴² Rûm, 17-18.

⁴³ Bkz. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VI, 244.

⁴⁴ Bkz. Apaydın Yunus, *Dinin İçinden Konuşmanın Meşruiyet Zemini*, Ortak Yol Haritası İcma ve Kolektif Şuur Sempozyumu, İstanbul Kongre Merkezi, 27-28.04.2013, İstanbul.

⁴⁵ Ayrıca bkz. Aydüz Davut, *Beş Vakit Namaz ve Namazların Cem'i*, Yeni Ümit Dergisi, Nisan - Mayıs - Haziran 2005, Sayı: 68 Yıl:17.

3. Beş Vakit Namaza İşaret Eden Sayısal Nükteler⁴⁶

Bu başlık altında işaret etmek istediğim dikkat çekici bir diğer husus da lâfzen zikredilmeyen 'beş vakit' ibaresinin Kur'ân'da farklı bir üsluplarla zikredilmiş olmasıdır.⁴⁷ Şöyle ki, Bakara suresi 238. ayette geçen *حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ* - 'Namazları ve bilhassa orta namazı (vaktinde, eksiksiz ve dikkatli) kılınız', Allah için kalkın ve (O'nun huzurunda) boyun büküp divan durun! İfadesinde dikkat çekici ayrı bir nükte yer almaktadır.

Bu ayet üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki (*حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ*), ikincisi (*وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ*) ve üçüncüsü de (*وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ*) cümleleridir. Dikkat edilirse (*وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ*) 'Orta namaz' bölümü ayetin tam ortasına gelmektedir. Diğer açıdan (*حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ*) ibaresinde üç kelime ve toplamda on dört harf bulunmaktadır. Toplamda on yedi harf yapar. Bu rakam ne hikmetse beş vakit farz namazların rekât sayısıdır. Diğer taraftan (*وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ*) Allah için kalkın ve (O'nun huzurunda) boyun büküp divan durun! ibaresinde de üç kelime ve toplamda on dört harf bulunmaktadır. Bu rakamların da birbirleriyle toplamı beş vakit farz namazların rekât sayısı olan on yedi dir.

Ayrıca (*حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ*) ibaresindeki (*حَفِظُوا*) namazı muhafaza edin, (vaktinde, eksiksiz ve dikkatli) kılınız' ibaresinde yer alan harflerin sayısı da ne hikmetse kılınacak namazların sayısı olan beştir.

Bu ayetin en son kelimesi olan (*وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ*) -Allah için kalkın ve (O'nun huzurunda) boyun büküp divan durun! ifadesinde yer alan (*قَانِتِينَ*) ibaresindeki harflerin sayısı da yine ne hikmetse kılınacak namazların sayısı olan beştir. Diğer bir ifadeyle namazı emreden ayetin ilk kelimesi ile son kelimesi kılınacak namazın vakitlerinin sayısına da

⁴⁶ Cenab-ı Hakk'ın kudret isminin tecellisi ile yaratılmış olan kâinatın her bir harfi (Molekül ve atomlarından teşekkül etmiş afâki ve enfûsi delilleriyle) varlık aleminde hassas matematiksel bir nizamı ve buradan hareketle Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretinin mucizelerini gösterdiği gibi, O'nun kelam sıfatından gelen Kur'an ayetlerinin molekülüleri mesabesinde olan kelimeleri ve atomlar hükmünde olan harflerinde hikmet dolu icaz işaretlerine işaret edebilirliği garipsenmemelidir. Ancak burada özellikle vurgulamak istediğimiz bir husus bu işaretlerin ümmetin üzerinde ittifak ettiği genel kabul görmüş yorumların dışında subjektif, keyfi ve yönemsiz şaz denilebilecek tefsîr şeklinde olmamalıdır. Zira 'Nasların Te'vîli hakkında serd edilen ilkeyi terk ederek, yani tevili gerektiren akli ya da nakli deliller olmaksızın, naslara zahirinden başka bir anlam vermek, küfür, ilhad ve dinsizlikten başka bir şey değildir. Bu bâtnî mühlidlerin ve onların gayri meşru çocuğu olan bir grup mukallid mutasavvıfın tuttukları sapık yoldur. (Bkz. Cevdet Bey, *Tefsîr Usûlü ve Tarihi*, Kayıhan Yayınları, 2002, İstanbul, (Neşre Hazırlayan, Özel Mustafa) s. 27; Konuyla ilgili için ayrıca bkz. Çelebi Abdulcelîl, *Bâtnî Tefsîrin Doğuş ve Nedenleri*, (çev. Arslan Gıyaseddin), Fırat Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, 9, 1, (2004), ss. 99-108 (Makalenin özgün adı 'et-Tefsîru'l-Bâtnî Neş'etuhu ve Esbabuhu', *Mecelletu'l-Ezher*, Kahire, 1964, XXXVI, sayı: II, 160-164) Diğer açıdan Kur'ân ayetlerinin taşımış oldukları manâlar, Arapça'nın zenginliğinden farklı yorumlanmalara müsaittir. Aslında bu yorumlar genellikle şekil yönüne bakan ihtilafa girer. Yorumlar da birbirini nakzedici değil, tamamlayıcı özelliktedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise bu yorumlardan sadece birisinin doğru olduğu, diğerlerinin yanlış olduğu gibi bir zehâba kapılmaması, diğer bir ifadeyle ayetlerin anlamlarının sadece bir manâya hasredilmemesidir.

⁴⁷ el-Kehîl Abdu'd-Dâim, *el-I'câzu'r-Rakamî fi Adedi's-Salavât*, <http://www.kaheel7.com/ar/index.php/1/715-2013-01-01-21-31-55>.

zımnem işaret etmektedir. (وَالصَّلَاةَ الْوَسْطَى) 'Orta namaz' ibaresi de harf sayıları onyediler olan her iki bölümün ortasında yer almakta.

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de muhataba müfred kalıbı ile namazı emreden (أَقِمِ الصَّلَاةَ) - *Namazı kıl!* ifadesi beş defa zikredilmektedir.⁴⁸ Yine aynı emrin cem'i kalıbı ile (أَقِيمُوا الصَّلَاةَ) - *Namazı kılınız!* şeklinde kullanımı da **on iki defa tekrar edilmektedir**. Her ikisi toplamda yine on yedi olur ki bu rakam da **beş vakit farz namazların rekât sayısıdır**. Yani Kur'ân muhatabına kılacağı namazın vakitlerini bir şekilde beş ayrı kez tekrar ederek emrederken, aynı zamanda da rekâtlarının sayısını da zımnem zikretmiştir, diyebiliriz. Ayrıca **on iki kez tekrar edilmiş olan** (أَقِيمُوا الصَّلَاةَ) - *Namazı kılınız!* ifadesi Efendimiz (s.a.s)'in **beş vakit farz namazların önce ve sonrasında** (Sabah namazının farzından önce iki rekât, öğle namazının farzından önce dört ve sonra iki rekât, akşam namazının farzından sonra iki rekât, yatsı namazının farzından sonra iki rekât olmak üzere) kıldığı **müekked sünnetlerin sayısı olan on iki rekâttir**.⁴⁹

Sonuç

Kur'ân'da namazın 'beş vakit' olarak farz kılındığına dair açık bir ibarenin bulunmamasından yola çıkarak beş vakit namazın Kur'ânî olmadığı iddiası Kur'ân'ın dil üslûb ve karakterini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Zira Kur'ân-ı Kerim hükümlerini küllî kaideler içinde takdim ederken özellikle ibadet ve muamelata bakan kısmın yorum ve beyanını da sünnete bırakmıştır. Beş vakit namaz da Kur'ân'ın **kendine has üslûbu ile** nüzul süreci içerisinde genelden özele doğru periyodik şekilde **farz kılınırken ehemmiyetine binaen ayrıca ameli Kur'an olan sahih sünnetle de vurgulanarak tescillenmiştir**.

Kur'ân-ı Kerîm temas ettiği genel mesaj çerçevesinde beş vakit namaza işaretinin ötesinde namazın bir müminin her anını kuşatması gerektiğine vurgu yapar. Zira yukarıda zikredilen '*Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırincaya kadar ve ikinci ayetteki, 'Güneşin doğmasından ve batmasından önce, gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da* ifadeleri farz olan beş vaktin de ötesinde namazın hayatın her anında yer alması, hatta namaz kılabilmek için neredeyse fırsat kollanmasının lüzumu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle günlük yaşantı namaz eksenli ibadet olmalıdır. Zira namaz hayatın tam merkezinde, yaşam onun etrafında oluşmalıdır.

⁴⁸ Kur'ân, namazla ilgili pek çok ayetinde doğrudan 'namaz kılmak'tan ziyade onu 'ikame etmek' ifadesini kullanır. İkame kelimesi 'k-v-m' fiil kökünden doğrulma, ayağa kalkma demektir. Namazın ikamesi de, kelime manası ile bağlantılı olarak onu en alâ mevkisine, olması gereken yere taşıma, tüm eserlerini eyleme geçirecek şekilde huşû ve hudû içinde bütün şartlarını yerine getirme, namazı bir ritüel şekil olarak değil, zihinsel olarak ona odaklanma suretiyle içselleştirerek edâ etmek, namaza karşı son derece hassas olmak gibi anlamlara gelir.

⁴⁹ Bkz. Ebû Yakûb, İshak b. İbrahim b. Muhalled İbn-i Raheviye (ö. 238), *Musned İshak b. Raheviye*, Mektebetu'l-İmân, el-Medînetu'l-Münevvere, 1412, 4, 234.

KAYNAKÇA

- APAYDIN, Yunus, *Dinin İçinden Konuşmanın Meşruiyet Zemini*, Ortak Yol Haritası İcma ve Kolektif Şuur Sempozyumu, İstanbul Kongre Merkezi, 27-28.04.2013, İstanbul.
- AYDÜZ, Davut, *Beş Vakit Namaz ve Namazların Cem'i*, Yeni Ümit Dergisi, Nisan - Mayıs - Haziran 2005, Sayı: 68 Yıl:17.
- AYNÎ, Bedrüddin, *Umdetü'l-Karî Şerhu Sahihi'l-Buharî, İhyâü't-Türasi'l-Arabî*, Beyrut.
- BUHARÎ, Muhammed b. İsmail (ö. 256), *el-Câmiu's-Sahih*, Dâru'ş-Şa'b, el-Kâhire, 1407.
- CANAN, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1988.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsîr Tarihi*, Fecr Yay., Ankara 2005.
- CEVDET BEY, *Tefsîr Usûlü ve Tarihi*, Kayıhan Yayınları, 2002, İstanbul, (Neşre Hazırlayan, Özel Mustafa)
- ÇELEBÎ, Abdulcelîl, *Bâtınî Tefsîrin Doğuş ve Nedenleri*, (çev. Arslan Gıyaseddin), *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, 9, 1, (2004), ss. 99-108 (Makalenin özgün adı 'et-Tefsîru'l-Batınî Neş'etuhu ve Esbabuhu', *Mecelletu'l-Ezher*, Kahire, 1964, XXXVI, sayı: II)
- DEMİR, Şehmus, *Kur'ân'ın Yeniden Yorumlanması*, İnsan Yay., İstanbul 2005.
- DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsîr Tarihi*, İfav Yay, İstanbul 2006.
- EBÛ BEKİR, b. Ebî Şeybe, (ö. 235) *Musned İbn Ebî Şeybe*, (thk. Adil b. Yusuf el-Azâzi vd.) Dâru'l-Vatan, Riyadh, 1997.
- EBU DÂVUD, Süleyman el-İmam el-Hâfiz (ö. 275), *Sünenü Ebî Dâvud*, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, ts.
- HÂKİM, Ebu Abdillâh en-Neysâbüri, *el-Mustedrâk*, Haydarabâd, 1335.
- ISFAHANÎ, Râgıb (ö. 502), *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân*, Mısır, 1980, Mısır, 1980.
- İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh (ö. 463), *Câmiu'l-Beyân Camiu'l-Beyani'l-İlm ve Fadlihi*, Kahire 1975.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh (ö. 273) *Sünen İbn Mâce*, (thk. Muhammed Fuad Abdulbâki), Dâru İhyâi Kutubi'l-Arabiyye.
- İBN-İ RAHEVİYE, Ebû Yakûb, İshak b. İbrahim b. Muhalled (ö. 238), *Musned İshak b. Raheviye*, Mektebetu'l-İmân, el-Medînetu'l-Münevvere, 1412.
- İBNU BATTÂL, Ebu'l-Huseyn Abdulmelik (ö. 449), *Şerhu Sahîhu'l-Buhârî, Kitâbu's-Salât*, Mektebetu'r-Reşâd, Riyadh, 1423.
- İMAM AHMED, b. Hanbel (ö. 241), *Müsnedu'l-Ahmed b. Hanbel*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir vd.) Dâru'l-Hadis, Kahire, 1995.
- KÂSİMÎ, Muhammed Cemâlüddîn, *Mehâsinu't-Te'vîl*, Kahire, 1376/1957.

- KEHÎL, Abdu'd-Dâim, *el-İ'câzu'r-Rakamî fî Adedi's-Salavât*, <http://www.kaheel7.com/ar/index.php/1/715-2013-01-01-21-31-55>.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensari, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut. ts.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303), *el-Müctebâ Mine's-Sünen*, Mektebu Matbuâtî'l-İslâmiyye Haleb, 1406.
- NİSÂBÛRÎ, Ebû Abdillah el-Hâkim Muhammed b. Abdillah, *el-Mustedrak ala's-Sahihayn*, (thk. Mustafa Abdulkadir Atâ') Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411.
- NURSÎ Said, *Sözler*, İhlas Nur Neşriyat, Ankara, 2001.
- RÂZÎ, Fahrüddîn Ebû Abdillah Muhammed, *Mefâtihu'l-Gayb, et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, Beyrut, 1420.
- ŞATİBÎ Ebû İshak (ö. 1388), *el-Muvafakat*, (trc. Mehmet Erdoğan, *el-Muvafakat İslâmi İlimler Metodolojisi*), İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- ŞEYBÂNÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. Hanbel, *Musned el-İmam Ahmed b. Hanbel*, (thk. Şuayb el-Arnâvût) Müessesetu'r-Risâle Beyrut, 1421.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir) Müessesetu'r-Risâle, I. Bsk. 1420.
- TEBARÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (ö. 360), *Musnedu's-Şâmiyyîn*, (thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefî) Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1405.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö. 279), *el-Câmiu'l-Kebîr*, (Thk. Beşşar, Awwâd Ma'ruf), Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, Beyrut, 1996.
- ÜNAL, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Defne Yayınları, İzmir, 2006.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (sad. İsmail Karaçam vd.) Azim Dağıtım, İstanbul, ts.
- YILDIRIM, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Feza Gazetecilik, İstanbul 1996.
- ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîl*, Dâru'l-Kutubi'l-Arabi, Beyrut, 1407.